

М. А. Міненко,
д. е. н., професор кафедри менеджменту,
Київський національний торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБ'ЄДНАНЬ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НІМЕЧЧИНИ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

М. Minenko,
Ph.D of economic science, Professor of the Department of Management of the Kyiv National Trade-Economical University

FEATURES OF THE OPERATION OF THE FOOD INDUSTRY ASSOCIATIONS OF GERMANY ON THE NATIONAL LEVEL

У статті досліджено особливості функціонування національних об'єднань харчової промисловості Німеччини на сучасному етапі історичного розвитку і показано доцільність використання цього досвіду для побудови фахового інституційно спроможного соціально-відповідального середовища в Україні.

In the article the features of the functioning of national associations of food industry in Germany at the present stage of historical development are investigated and the feasibility of using this experience for build a phakhove institutionally capable socially responsible environment in Ukraine is demonstrated.

Ключові слова: об'єднання харчової промисловості Німеччини на національному рівні, сучасна соціально-економічна система, фахове інституційно спроможне, соціально-відповідальне середовище, системні зв'язки учасників продуктового ланцюга.

Keywords: association of the food industry in Germany at the national level, the current socio-economic system, phakhove institutionally capable socially responsible environment, system of connections of the participants of the grocery chain.

ВСТУП

У сучасних умовах господарювання для побудови дієвої інституційної вертикалі взаємозв'язків учасників продуктового ланцюга виникає потреба в аналізі досвіду становлення громадських галузевих об'єднань провідних країн світу. Надзвичайно актуальним при цьому є вивчення особливостей діяльності формувань, які складають основу фаховості, інституційності, соціальної відповідальності та продовольчої безпеки держав, що у період економічної кризи залишилися локомотивами, здатними забезпечити рух вперед. Саме такою державою європейського співтовариства по праву визнається Німеччина.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Вітчизняні науковці та практики П.Т. Саблук, М.Ф. Кропивко, В.М. Скупий, М.І. Малік, Ю.Я. Лузан, В.П. Ситник, С.М. Кваша, І.Ф. Томич, М.В. Гладій, Р.Я. Корінець, С.О. Юшин та інші провели достатньо ґрунтовне дослідження процесів становлення представницьких об'єднань Канади, Данії, Франції, Італії, Австрії, Великобританії, Польщі [1]. При цьому особливості функціонування громадських галузевих об'єднань Німеччини та їх роль у забезпеченні ефективності сучасної соціально-економічної системи не було розглянуто. Найбільш активними учасниками цього процесу є інтегровані об'єднання харчовиків. Дослідження їх роботи на національному рівні дасть можливість комплексно оцінити всю глибинність налагодження системних зв'язків усіх учасників продуктового ланцюга держави, що тримає лідируючі позиції на світовому ринку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Представляють інтереси харчової промисловості Німеччини на національному рівні загальновізнані формування:

- Федеральне об'єднання німецької харчової промисловості (BVE);
- Союз з правових і наукових питань у сфері продовольства (BLL);
- Асоціація виробників харчової й тютюнової галузі (ANG);

- Науково-дослідна група харчової промисловості (FEI);
 - галузеві асоціації харчової промисловості [2; 3; 4; 5].
- Однією з провідних фахових організацій, яка акумулює спільні інтереси у галузі виробництва харчових продуктів є Федеральне об'єднання німецької харчової промисловості (BVE). Членами BVE зареєстровано 22 асоціації різного функціонального спрямування, що забезпечують виробництво і постачання споживачу достатньо широкого асортименту продукції, серед яких:
- Економічне об'єднання безалкогольних напоїв;
 - Німецька асоціація виробників ароматичних речовин;
 - Німецький селянський союз;
 - Асоціація виробників оцту та гірчиці;
 - Федеральна асоціація німецької делікатесної промисловості;
 - Федеральна асоціація німецької рибної промисловості та торгівлі;
 - Федеральна асоціація німецької м'ясної промисловості;
 - Федеральна асоціація птахобоєнь;
 - Асоціація зернових продовольчих товарів — Федеральна асоціація виробників харчових продуктів із зерна та рису;
 - Асоціація калійної і соляної промисловості;
 - Асоціація німецької маргаринової промисловості;
 - Асоціація молочної промисловості;
 - Асоціація німецьких мінеральних джерел;
 - Асоціація борошномельних комбінатів;
 - Федеральна асоціація комбінатів з переробки фруктів, овочів і картоплі;
 - Асоціація німецьких масло екстракційних заводів;
 - Федеральна асоціація німецьких підприємств з виробництва та імпорту алкогольних напоїв;
 - Галузева асоціація крохмальної промисловості;
 - Федеральна асоціація німецької кондитерської промисловості;
 - Асоціація супової промисловості;
 - Асоціація німецьких виробників хлібобулочних виробів і борошномельних комбінатів для твердої пшениці Німеччини;

— Асоціація цукрової промисловості [5].

Крім перерахованих асоціацій, повноправними й активними учасниками ВВЕ виступають 42 підприємства харчової промисловості Німеччини, що тісно співпрацюють як на рівні асоціацій, так і на рівні федерального об'єднання. Головними цілями Федерального об'єднання німецької харчової промисловості визначено:

- сприяння чесній конкуренції за духом і суттю;
- мінімізація бюрократичних і регульованих функцій державних інституцій;
- створення умов для поглиблення свободи і упевненості у своїх силах учасникам формування.

Для досягнення поставленої мети керівництво ВВЕ знаходиться у постійному тісному діалозі зі своїми членами, ринковими партнерами, асоціаціями суміжних галузей, керівниками державних інституцій, всіма заінтересованими сторонами, а також представниками засобів масової інформації різних рівнів. При цьому досить змістовно-професійно глибокі й прозорі стосунки налагоджені з Союзом з правових і наукових питань у сфері продовольства (BLL), Науково-дослідною групою харчової промисловості (FEI), Асоціацією виробників харчової й тютюнової галузі (ANG). Крім того, Федеральне об'єднання німецької харчової промисловості є активним учасником Конфедерації харчових продуктів та напоїв у Європейському Союзі (FDE), а також дієвим членом Федерації німецької промисловості (BDI) [5; 6; 7].

Визначені цілі і налагоджені зв'язки спонукали до конкретизації сфер діяльності ВВЕ. Їх перелік достатньо різноманітний і охоплює практично всі функціональні напрями роботи. Це у першу чергу:

- економічна політика;
- політика щодо захисту прав споживачів (споживча політика);
- товарна політика;
- зовнішньоекономічна політика (зовнішньоторговельна політика);
- екологічна політика (політика щодо захисту навколишнього середовища і клімату).

Перераховані сфери потребують активізації дій з питань:

- системного дослідження особливостей внутрішнього і зовнішнього ринку;
- якісної оцінки поведінки національних і закордонних конкурентів;
- специфіки торгівлі продовольчими товарами;
- оптимізації розробки ефективних логістичних схем;
- цілеспрямованості щодо проведення ярмарок, виставок, семінарів, конференцій, круглих столів, навчання персоналу. Всі поставлені завдання ВВЕ реалізує успішно [5].

Отримання максимально позитивних результатів, які повинні мати достатньо прикладний характер, вимагає від керівництва Федерального об'єднання німецької харчової промисловості проводити регулярний діалог з громадськістю. Такий обмін інформацією відбувається безпосередньо через спеціалістів ВВЕ або з використанням різноманітних процедур опитування чи із залученням мас-медійних ресурсів. Реалізація різновекторної політики формування сприяє вирішенню нагальних проблем своїх учасників сьогодні і на конкретно визначену перспективу. Співпраця із засобами масової інформації й діалог зі споживачем забезпечує необхідне розуміння економічного, соціального й зовнішньоторговельного значення та потреб галузей харчової промисловості в загальному контексті розвитку економіки держави. Все це комплексно створює умови для ефективної роботи членів федерального об'єднання, посилюючи їх конкурентні переваги на ринку Німеччини та за кордоном.

Організаційно Федеральне об'єднання німецької харчової промисловості (ВВЕ) представлено загальними зборами членів (Генеральна асамблея ВВЕ), правлінням, технічними комітетами за напрямками основної роботи, працівниками і головою офісу. Центральний офіс, починаючи з 2009 року, знаходиться в Брюсселі й за чисельністю складається з 10 штатних осіб, серед яких 2 юриста і 2 економіста. У Правління ВВЕ — 17 осіб, які засідають за необхідності, але не менше трьох разів на рік. Голова і члени правління обираються загальними зборами (Генеральною асамблеєю ВВЕ) терміном на два роки. Діюча система управління є достатньо ефективною і раціональною, що дає можливість швидкої адаптації до впливу факторів зовнішнього середовища.

Достатньо змістовним за сформованими напрямами роботи і корисним для аналізу та подальшого використан-

ня при формуванні фахового інституційно спроможного соціально відповідального середовища в Україні є досвід функціонування Союзу з правових і наукових питань у сфері продовольства Німеччини (BLL). Союз визнаний головним об'єднанням всієї індустрії продовольчих товарів, до складу якого входять 90 асоціацій, 270 підприємств, більше 160 окремих членів із різноманітних галузей, а саме:

- сільське господарство;
- кустарні та ремісничі підприємства;
- харчова промисловість;
- торгівля продовольчими товарами;
- ресторанний бізнес;
- суміжні галузі (наприклад, пакувальна промисловість);
- приватні дослідні лабораторії [4].

Широкий спектр представників різних за своєю функціональною спрямованістю галузей дає можливість об'єктивно оцінити повний цикл виробництва й виконувати саме ті задачі, що реально визначає кожен учасник продуктового ланцюга. Саме тому, завданнями Союзу з правових і наукових питань у сфері продовольства (BLL) встановлено наступні:

- участь у розробці правових норм у сфері виробництва продовольчими товарами;
- формування громадської думки всередині всього ланцюга німецької харчової індустрії;
- представлення інтересів своїх членів у галузі політичної діяльності, при співпраці з органами державної влади й іншими асоціаціями Німеччини та за кордоном;
- спостереження за науковими дослідженнями у сфері продовольчих товарів;
- надання інформаційних і сервісних послуг своїм членам;
- консультування учасників з правових і економічних питань;
- представлення харчової індустрії перед громадськістю;
- активна участь в Конфедерації харчових продуктів та напоїв у Європейському Союзі (FDE).

Фахівці BLL цілеспрямовані на чотириохсот мільйонів європейських споживачів, на їх споживчі тенденції в умовах жорсткої європейської і глобальної конкуренції. При цьому взаємодія науки, права, політики і економіки покладено в основу діяльності формування. До його головних обов'язків віднесено розвиток європейського, німецького і міжнародного права у галузях харчової промисловості та підтримка стратегічно важливих наукових досліджень у цій сфері. Харчова гігієна, маркування, здорове харчування, харчові добавки, генна інженерія, контроль якості, натуральні продукти складають лише частину спектра наукових розробок.

Для посилення своєї ролі, з метою цілеспрямованого відстоювання інтересів харчової індустрії, Союз з правових і наукових питань у сфері продовольства проводить активний діалог із політиками, державними інституціями, представниками наукових кіл, організаціями споживачів, засобами масової інформації. Цьому сприяє налагоджена система комунікацій на національному, європейському і міжнародному рівні та постійний обмін інформацією з політичними діячами, представниками державних органів, науковцями, керівниками корпорацій і об'єднань.

Виконання поставлених завдань потребує відповідної організаційної структури. Управлінська вертикаль BLL включає:

- загальні збори членів Союзу;
- спостережну раду, до складу якої входить 32 особи;
- правління у складі 7 осіб;
- профільні комітети, робочі групи, наукові ради;
- офіси у Бонні, Берліні, Брюсселі, у кожному з яких працює близько 20 співробітників, серед яких 5 юристів і 5 вчених спеціалістів [4].

Засідання правління і спостережної ради проводяться за необхідності, але не менше трьох разів на рік. Працівники офісів виконують роль дирекцій з головним акцентом на організаційно-правові та наукові напрями. Ефективність роботи забезпечується за рахунок сучасного наукового підходу щодо оптимізації збору і аналізу інформації, усталених комунікаційних зв'язків, високої кваліфікації працівників та цілеспрямованості на якісний кінцевий результат.

Узагальнюючи діяльність Федерального об'єднання німецької харчової промисловості (ВВЕ) і Союзу з правових і наукових питань у сфері продовольства (BLL), слід зазначити, що цільовими групами їх співпраці є:

— законодавчі органи, зокрема Німецький Бундестаг і Європейський парламент;
 — федеральні установи, зокрема Федеральне міністерство продовольства, сільського господарства і захисту прав споживачів, Федеральне міністерство навколишнього середовища, охорони природи і безпеки ядерних реакторів, Федеральне міністерство економіки і технологій;
 — уряди федеральних земель;
 — організації громадського суспільства, NGOs;
 — засоби масової інформації;
 — громадськість [5; 4].

Головною соціально-політичною організацією харчової промисловості Німеччини виступає Асоціація виробників харчової й тютюнової галузі (ANG), що була заснована в 1977 році у Бад-Годесберзі. Сьогодні до її складу входить 13 асоціацій-учасниць, серед яких 9 регіональних об'єднань, а саме:

- конфедерація роботодавців харчової промисловості Баден-Вюртемберг (м. Штутгарт);
- асоціація роботодавців баварських асоціацій харчової промисловості (м. Мюнхен);
- асоціація роботодавців харчової промисловості Берліну та Бранденбургу (м. Берлін);
- об'єднання харчової промисловості Північних регіонів Німеччини AGV, зокрема: Гамбургу, Шлезвіг-Гольштейну, Мекленбургу-Передньої Померанії (м. Гамбург);
- об'єднання роботодавців з безпеки харчування Гессену, Рейнланд-Пфальцу та Саару (м. Вестбаден);
- асоціація харчової промисловості Нижньої Саксонії, Берліну, Саксонії-Анхальту (м. Ганновер);
- конфедерація роботодавців харчової промисловості Північної Рейн-Вестфалії (м. Крефельд);
- об'єднання саксонських виробників харчових продуктів та напоїв (м. Дрезден);
- об'єднання виробників харчових продуктів і напоїв Тюрінгії (м. Ванфрід).

Також до Асоціації виробників харчової й тютюнової галузі (ANG) входять чотири федеральні асоціації, зокрема:

- об'єднання німецьких молочних асоціацій (м. Бонн);
- федерація німецької кондитерської промисловості (м. Бонн);
- асоціація цукрової промисловості (м. Бонн, м. Берлін);
- об'єднання роботодавців тютюнової промисловості (м. Гамбург).

Асоціація виробників харчової й тютюнової галузі (ANG) визначає та представляє соціальні й колективні інтереси своїх членів і громадськості у взаємовідносинах зі всіма відповідними органами й установами на національному та європейському рівні. У задачі ANG входить координація диференційованої тарифної політики через процедуру укладання сотень тарифних договорів в окремих регіонах і секторах економіки. При цьому зазначене об'єднання не є прямим партнером профспілок по тарифних угодах. Укладання тарифів входить у компетенцію виключно асоціацій-членів. Саме об'єднання залишає за собою контроль і координацію цієї диференційованої цінової політики. Для цього ANG розроблені керівні принципи з метою дотримання єдиної політики щодо посилення позиції своїх асоціацій. Це спонукає до проведення постійного діалогу з керівництвом асоціацій, представниками ділових кіл, профспілками, політиками, державними чиновниками і засобами масової інформації.

У результаті такої співпраці, шляхом колективного обговорення, відбувається максимальна адаптація прийнятих рішень до сучасних вимог, враховуються усі можливі пропозиції і застереження, розробляються рекомендації, які є базисом для своєчасного, соціально-безпечного і економічно-виваженого розвитку харчової індустрії Німеччини.

Ще однією достатньо специфічною за функціональними напрямками діяльності, особливо за складом учасників, є організація під назвою Науково-дослідна група харчової промисловості Німеччини (Дослідна

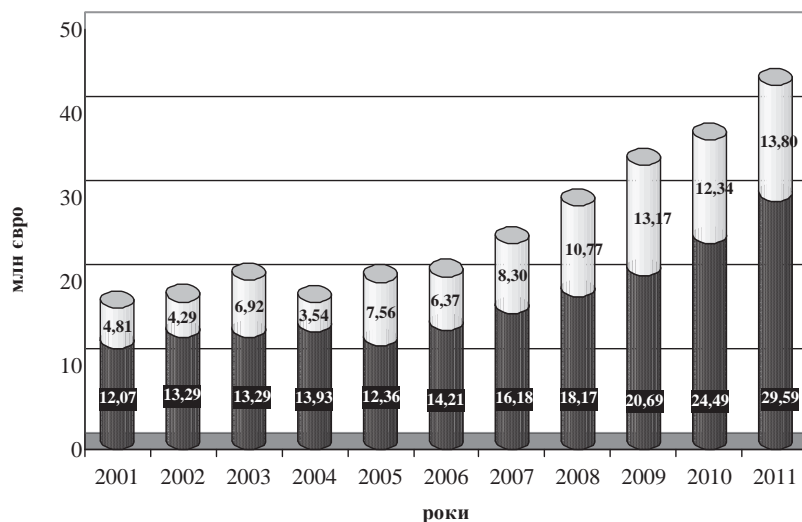

Рис. 1. Фінансування дослідних проектів, що координувала Науково-дослідна група харчової промисловості (FEI) у 2001—2011 рр.

Джерело: сформовано автором з використанням [8].

асоціація харчової промисловості) (FEI). Це формування об'єднує близько 55 галузевих асоціацій, що представляють інтереси більш ніж 90 % підприємств харчової індустрії. Серед цих підприємств значна кількість харчових ремісничих підприємств, а також суб'єктів господарювання із суміжних галузей. При цьому 60 компаній є прямими членами FEI і безпосередньо беруть участь у її роботі [2].

Рис. 2. Схема структури управління Науково-дослідною групою харчової промисловості Німеччини (FEI)

Джерело: сформовано автором з використанням [2; 9].

Науково-дослідна група харчової промисловості (FEI) активно співпрацює з численними відомими у Німеччині й закордоном науковими установами, вищими навчальними закладами, науково-дослідними інститутами федерального (земельного) рівня, а також з іншими громадськими та приватними операторами. У цілому, загальна чисельність таких організацій сягає 120, серед яких найбільш відомі:

- Німецький дослідний інститут харчової хімії;
- Університет Ерланген-Нюрнберг, Інститут хімічної і біологічної інженерії;
- Університет Хохенхайм, Інститут харчової промисловості й біотехнологій;
- Мюнхенський технічний університет, Науковий центр Вайнштефан з питань якості пива та харчових продуктів;
- Боннський університет, Інститут харчування і харчових наук;
- Німецький інститут харчових технологій;
- Інститут дослідження м'яса, м'ясних технологій і якості та інші [2].

Головною ідеєю створення FEI у 1953 році було бажання об'єднати потенціал близьких до виробництва і науки галузевих, федеральних й земельних організацій, які досить часто конкурують між собою для вирішення цільових завдань тактичного і стратегічного розвитку. Це сприяло тому, що сьогодні Науково-дослідна група харчової промисловості (FEI) стала єдиною науково-дослідною установою Німеччини, яка працює для всіх галузей харчової індустрії. Вона є некомерційним формуванням і одним із засновників Федерації асоціацій промислових досліджень (AIF) [8].

FEI щорічно заохочує і координує від 70 до 100 й більше проектів, чим вносить значний вклад у зміцнення конкурентоспроможності німецької харчової промисловості. Вона створює прями комунікації для співробітництва з відомими ученими і експертами всім бажаним учасникам ринку, фактично об'єднуючи бізнес і науку. Дослідна асоціація харчової промисловості (FEI) пропонує наступні послуги:

- комунікації для реалізації інноваційних наукових ідей;
- активну участь у проектах спільних промислових досліджень із залученням державного фінансування;
- налагоджені зв'язки для дослідження, прями контакти з партнерами;
- фаховий рівень управління проектами з реалізацією ефективного механізму контролю;
- пул експертів, бажаних працювати над оцінкою проектів;
- активну підтримку з питань передачі технологій;
- оперативну інформацію про наявність і можливість придбання харчових продуктів;
- участь у наукових цільових заходах;
- консультації щодо проведення національних і міжнародних науково-дослідних програм;
- можливе лобювання в дослідженнях і розробках.

За підсумками 2011 року, Науково-дослідною групою харчової промисловості було реалізовано 113 науково-дослідних проектів на загальну суму близько 43,4 млн євро. Як правило, фінансування досліджень відбувається у різних пропорціях із двох джерел:

- із Федерального міністерства економіки і технологій (BMWi);
- власні ресурси FEI, за умови участі компаній і торговельно-асоціацій.

Слід відмітити, що річний бюджет на дослідницькі проекти, координовані FEI, зріс з 2001 по 2011 рік більш ніж вдвічі. Це одна з головних ознак розвитку харчової індустрії Німеччини, що забезпечує її конкурентоспроможність (рис. 1).

З метою більш ефективної координації дій, для якісного і своєчасного виконання науково-дослідних робіт проводяться різноманітні заходи під гаслом "Бізнес відповідає науці. Наука відповідає бізнесу". До них, у першу чергу, відносяться:

- щорічний весняний форум співробітництва FEI;
- щорічне осіннє засідання FEI;
- тематичні семінари FEI;
- тричі на рік засідання наукового комітету FEI.

Крім того, відбуваються регулярні робочі наради супроводжуваних комітетів по кожному із затверджених для виконання на поточний календарний рік проектів.

Організаційно дослідницька асоціація харчової промисловості (FEI) має достатньо дієву структуру управління, яка дає можливість ефективно виконувати поставлені завдан-

ня, координувати науково-дослідні роботи, контролювати процес і результати роботи та витривання коштів (рис. 2).

Механізм функціонування системи управління FEI достатньо прозоро відображено у Статуті Науково-дослідної групи харчової промисловості Німеччини [9]. Слід відмітити, що такі регламентні питання, як членство, термін і процедура обрання, прийняття рішень, права і обов'язки, підзвітність, система контролю і аудиту притаманні практично всім розглянутим видам формувань, включаючи Дослідницьку асоціацію харчової промисловості. Разом із тим, FEI має свої змістовні особливості щодо кадрового складу керівних органів. Так, із 19 членів Правління — 9 професорів профільних наукових і навчальних установ Німеччини. Першим заступником Голови Правління є професор Німецького дослідного центру харчової хімії (DFA). Серед 80 експертів Наукового комітету FEI понад 50 % також складають провідні професори визнаних у Німеччині й за кордоном науково-дослідних організацій і навчальних закладів. При цьому у Науковому комітеті FEI має постійне представництво Федеральне міністерство продовольства, сільськогосподарства і захисту прав споживачів (BMELV), яке делегувало туди свого представника [9].

Відповідна збалансованість чисельності учасників бізнесу і науки та постійна присутність представників зі сторони державних органів і споживачів у керівних органах Науково-дослідної групи харчової промисловості (FEI) є достатньою гарантією того, що при прийнятті рішень та затвердженні проектів будуть враховані інтереси головних регуляторів економічної системи. Саме це, на думку автора, є основою якісного розвитку і конкурентоспроможності харчової індустрії Німеччини.

ВИСНОВОК

Узагальнюючи особливості функціонування розглянутих громадських формувань, що представляють інтереси переробних і харчових підприємств Німеччини на національному рівні, варто відмітити системно-стандартизований підхід при їх створенні, організації діяльності та забезпеченні конкурентних переваг як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Основою проаналізованих інституційних утворень є культура країни, традиції, що передаються з покоління у покоління, постійне бажання всіх учасників процесу (держави, виробників, торговців, споживачів, науковців, освітян) формувати фахове інституційно спроможне соціально відповідальне середовище, яке є комфортним для власного товаровиробника і потенційного інвестора.

На переконання автора, кожна країна, маючи свої історичні корені, повинна вибудовувати власну, притаманну тільки їй систему взаємодії, координації та розвитку. Приклад інших функціонуючих економік, якими б ефективними вони не були, потрібно вивчати, аналізувати і за необхідності використовувати, трансформуючи найбільш раціональні інституційні елементи та поетапно гармонізуючи вітчизняне законодавство із загальноновизнаними міжнародними актами.

Література:

1. Розвиток самоврядування в агропродовольчій сфері: (проблемне питання). — 2-е вид. доп. — К.: ННЦ ІАЕ, 2009. — 54 с.
2. Науково-дослідна група харчової промисловості (FEI) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://fei-bonn.de>
3. Об'єднання роботодавців з питань харчування і споживання (ANG) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ang-online.com>
4. Союз правових і наукових питань у сфері продовольства (BLL) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bll.de>
5. Федеральне об'єднання німецької харчової промисловості (BVE) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bve-online.de>
6. Конфедерація харчових продуктів та напоїв у Європейському Союзі (CIAA) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://fooddrinkeurope.eu>
7. Федерація німецької промисловості (BDI) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bdi.eu>
8. Федерація асоціацій промислових досліджень (AIF) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://aif.de>
9. Статут Дослідницької Асоціації харчової промисловості (FEI) (Науково-дослідна група харчової промисловості Німеччини) // Ресурс автора.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2013 р.